

ПОРТРЕТНІ ЗОБРАЖЕННЯ СИМОНА ПЕТЛЮРИ НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ 1920–1980-х РОКІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто характеристику портретних зображень видатного громадсько-політичного діяча періоду Української революції 1917–1921 рр. Симона Петлюри, репродукцій яких активно публікувалися на сторінках української періодики, зокрема в журналах "Гуртуймося", "Штурм" і "Крилаті", тижневиках "Тризуб" і "Громада", часописі "Самостійна Україна", альманахах Українського Народного Союзу та Нового шляху. Виявлено репрезентативне коло художніх робіт, присвячених Симону Петлюрі, визначено їхнє авторство, охарактеризовано час та обставини створення, встановлено особливості відтворення постаті Головного Отамана на портретних зображеннях, створених українськими художниками (П. Холодним, В. Масютиним, Д. Поторокою, Л. Перфецьким, О. Лятуринською, І. Денисенком) та ілюстраторами (Б. Титлюю та П. Лопатою).

Ключові слова: портрети, Симон Петлюра, українська періодика, П. Холодний, В. Масютин, Л. Перфецький, "Гуртуймося", "Тризуб", "Штурм".

Постановка проблеми. Постать Симона Петлюри в українській історії стала одним із символів боротьби за незалежність. Натепер Головному Отаману присвячені сотні книг і статей, у яких проаналізовано діяльність С. Петлюри як публіциста, громадсько-політичного діяча та військового командира. Однак, образ Головного Отамана увіковічений у пам'яті українського суспільства не лише на сторінках наукових праць, а й у творах мистецтва, більшість із яких становлять портретні зображення. Ці портрети стають цінним історичним джерелом у вивченні зовнішнього вигляду С. Петлюри, але й надають можливість дослідити ставлення митців до його постаті, вплив їхніх творів на формування візуального сприйняття образу Головного Отамана в різні історичні періоди. Більшість портретних зображень С. Петлюри були збережені у вигляді репродукцій, які публікувалися на сторінках української періодики 1920–1980-х років. Їхніми авторами є відомі українські художники та ілюстратори.

Аналіз джерел та історіографії. Основу джерельної бази статті склали портретні зображення С. Петлюри, створені художниками П. Холодним, В. Масютиним, Д. Поторокою, Л. Перфецьким, О. Лятуринською, І. Денисенком, Б. Титлюю та П. Лопатою, що публікувалися на сторінках української еміграційної періодики, серед яких: журнал військово-громадської думки "Гуртуймося" [6] (Прага), громадсько-політичний тижневик "Тризуб" [28] (Париж) і "Громада" [5] (Париж), військово-політичний журнал Легіону імені Симона Петлюри "Штурм" [30, 31, 32] (Новий Ульм; Лондон, Нью-Йорк, Мюнхен), журнал української молоді "Крилаті" [14] (Нью-Йорк), часопис української державної думки "Самостійна Україна" [25] (Чикаго), "Альманах Українського Народного Союзу на 1979 рік" [1] (присвячений 100-річчю з дня народження С. Петлюри (Джерсі-Сіті, Нью-Йорк), календар-альманах "Нового шляху" [9] на 1986 р. (Вінніпег) тощо.

Питання характеристики портретних зображень С. Петлюри в українській періодичі, встановлення їхнього авторства та обставин створення до цього часу не було предметом наукового дослідження. Окремі статті торкаються діяльності художників, які зображували С. Петлюру у своїх творах. Творчість художника П. Холодного розглянуто у працях М. Ковальського [10, 11], М. Драґана [22], С. Русової [24], Р. Лісовського [16], О. Собкович [26, 27], Л. Вашук [3] і Т. Борсяк [2]. Творчість митця В. Масютина, який створив багато портретів

С. Петлюри, присвячено статті С. Коломиєць [12] і Н. Мочернюк [19]. Діяльність Д. Потороки висвітлено у праці А. Малюци [18]. Творчості Л. Перфецького присвячено роботи С. Гординського [4], П. Холодного-молодшого [29], Б. Лазаревського [15] і В. Жили [8], у яких проаналізовано творчий шлях митця, його методи роботи. Діяльність художниці О. Лятуринської висвітлено П. Кононенком [13] і В. Кубійовичем [17]. Мистецький шлях художника І. Денисенка проаналізовано в роботі А. Півненка [23]. Творчість українського художника й ілюстратора П. Лопати досліджено у статтях Я. Назиревича [20] та О. Денисенка [7], автори яких висвітлюють деталі біографії та мистецький доробок митця.

Постановка завдання. Публікації репродукцій портретів і скульптурних зображень, які супроводжувалися тематичними статтями на сторінках періодики, дають змогу ознайомитись із багатьма візуальними джерелами, які надають інформацію про зовнішній вигляд С. Петлюри, сприйняття його образу крізь призму творчих поглядів та уявлень художників різних поколінь. Тематика, час і місце виходу журналу чи газети також відігравали важливу роль у тому, які портретні зображення Головного Отамана обиралися для публікації, у який спосіб і у якому світлі було інтерпретовано його образ. Здійснення порівняльного аналізу опублікованих портретів, встановлення їхнього авторства дає змогу визначити їхню джерелознавчу й культурну цінність, охарактеризувати час та обставини створення картин і їхню важливість для процесів комеморації та формування історичної пам'яті про С. Петлюру.

Виклад основного матеріалу. Одним із найбільш цінних зображальних джерел для історика є портрети. До віднайдення фотографії написання портрету протягом багатьох століть було єдиним способом фіксації зовнішнього вигляду видатної постаті чи представника епохи. Досліджуючи портретні зображення, історик черпає відомості не лише про зовнішній вигляд історичної постаті, а й про ставлення художника до зображуваних осіб. Те, як художник інтерпретує подію чи зображує історичну постать, є важливим джерелом для дослідження розуміння та ставлення сучасника до тих подій, що відбувалися.

Одним із відомих митців, що у своїй творчості звертався до втілення образу С. Петлюри, був П. Холодний (1876–1930) – талановитий художник, громадсько-політичний і культурний діяч, що брав активну участь у розв'язанні найважливіших проблем культурно-

освітнього життя України, обіймав посади заступника міністра та міністра освіти за часів Директорії, був особисто знайомий із Головним Отаманом [2, с. 5]. Він мав великий авторитет серед своїх колег, працівників освіти, діячів науки й мистецтва.

Крім громадсько-політичної діяльності, П. Холодний приділяв багато уваги художній творчості: він був майстерним ілюстратором, публіцистом і критиком у галузі образотворчого мистецтва, читав лекції. На думку С. Русової, П. Холодний був шанованою постаттю не лише завдяки видатному таланту митця та громадсько-го діяча, а й завдяки особистісним якостям [24, с. 5].

Портрети, написані рукою П. Холодного, стали своєрідними символами доби Української революції, адже більшістю героїв, змальованих на картинах художника, були його сучасники – громадсько-політичні та військові діячі, письменники й митці. Художник і графік Р. Лісовський зазначав, що портрети П. Холодного мають, крім мистецької, ще й історичну цінність, як картини, що зображують визначних людей – учених, героїв, генералів часів визвольної боротьби [16, с. 10]. Саме в портретах військових П. Холодний зумів майстерно передати дух Української революції 1917–1921 рр., ідею героїчної боротьби [27, с. 60].

Поразка національно-визвольних змагань і ліквідація УНР змусила П. Холодного, як керівника міністерства освіти УНР, емігрувати разом із урядом до Тарнова. До 1922 р. П. Холодний перебував в еміграції, де саме й створив багато портретів, які зображують героїв подій Української революції. Громадсько-політичний діяч М. Ковальський зазначав, що в еміграції П. Холодний віддався всією душею мистецькій діяльності й саме в Тарнові створив майстерню, із якої вийшов не один шедевр його пензля – різноманітні етюди та багато портретів сучасників художника, серед яких дипломати, політики, державні мужи та військові [10, с. 3]. Галерея робіт П. Холодного розширилася портретами старшин армії УНР (1920), портретом А. М. Вовка (1921), генерала-хорунжого армії УНР, портретом А. О. Гуляй-Гуленка (1921), командувача повстанців південної України, портретом А. Макаренка (1921), члена Директорії УНР, портретом М. Д. Безручка (1921), командира VI Січової дивізії армії УНР, портретом М. Л. Юнакова (1922), генерала-полковника армії УНР [22, с. 12–13].

Повернувшись у 1922 р. до Львова, П. Холодний продовжував займатися живописом. Тут він пише портрет В. О. Сінклера (1922), генерала-поручника армії УНР, портрет А. В. Ніковського (1922), міністра закордонних справ УНР, портрет В. П. Сальського (1922), генерала-хорунжого армії УНР, портрет Ю. Й. Тютюнника (1922), отамана армії УНР, портрет Юліана Романчука (1923), галицького культурно-освітнього діяча, портрет Д. Д. Вітовського (1924), військового міністра ЗУНР, портрет Йосипа Сліпого (1925), українського церковного діяча й інших [22, с. 14–21]. Більшість із цих портретних творів було втрачено, їхні репродукції можна зустріти лише в каталогах виставок 1920–1930-х рр. і на сторінках періодики.

У Львові П. Холодний також займався випуском власних ілюстрацій та обкладинок до книжкових видань і періодики. Упродовж 1923–1929 рр. П. Холодний оформлює обкладинки календаря-альманаху "Дніпро". Випуск альманаху за 1927 р. висвітлював діяльність С. Петлюри і саме на його обкладинці розміщено портрет Головного Отамана авторства П. Холодного [26, с. 54].

Крім того, П. Холодний неодноразово здійснював подорожі до Франції, щоб зібрати необхідний матеріал

для написання портретів С. Петлюри. Характеризуючи візит митця до Парижа у 1928 р., М. Ковальський у своїх спогадах наводить конкретні факти, які дуже точно відтворюють цінності, принципи, ставлення художника до своєї справи й до написання портрету С. Петлюри [3, с. 259]. М. Ковальський зазначає, що найбільше йому запам'яталась уважність П. Холодного до деталей у процесі збору художником матеріалів для написання картини вбивства Головного Отамана. Він пише, що П. Холодний робив ескізи з місця вбивства на вулиці Расін, робив їх у різні години дня, вивчаючи освітлення вулиці, знайомився з результатами розслідування справи й розпитував людей про цю трагедію [11, с. 19]. Повернувшись до Львова, П. Холодний працював і далі над цим завданням, але не встиг закінчити цю картину.

Одна з репродукцій портрету С. Петлюри авторства П. Холодного була опублікована в 1956 р. у збірнику "Симон Петлюра. Статті, листи документи", присвяченому пам'яті Головного Отамана в 30-ті роковини з дня смерті [21, с. 9]. Змальовуючи військових, зокрема С. Петлюру, який був верховним головнокомандувачем українського війська, П. Холодний зобразив його у військовій формі армії УНР періоду Директорії, що є повторюваним художнім образом Головного Отамана в живописі (рис. 1). Ця репродукція портрету С. Петлюри використовувалася українським маляром, графіком та ілюстратором Б. Титлюю (1927–2015) під час створення обкладинки "Альманаху Українського Народного Союзу на 1979 рік" [1], випуск якого присвячувався пам'яті С. Петлюри у 100-річчя від дня його народження (рис. 2).

Графічні портрети С. Петлюри створював також український маляр і графік В. Масютин (1884–1955), репродукції робіт якого дуже часто публікувалися на сторінках української періодики впродовж 1930-х рр. С. Коломиець зазначав, що В. Масютин передусім любив експресію, драматизм великих рухів і великих постатей, що його уособлюють, звідси зовсім не випадковим було звернення цього митця до зображення великих історичних постатей, носіїв великих ідей і розмаху [12, с. 17].

1921 р. В. Масютин емігрував до Берліна, де активно залучався до мистецького життя. Там В. Масютин, як співробітник журналу "Gebrausgrafik", популяризував українське графічне мистецтво. На початку 1930-х рр. він зблизився з українськими митцями, ставши членом Асоціації незалежних українських митців (АНУМ), у львівських виставках якої брав безпосередню участь, і створив свої знамениті гравюри з портретами Б. Хмельницького, І. Мазепи, гетьмана П. Скоропадського та С. Петлюри [19, с. 171–172].

Репродукція графічного портрета С. Петлюри, створеного В. Масютином у 1930-х рр., з'являється у випуску тижневика "Тризуб" за 1936 р. [28, с. 9], який тематично присвячений 10-м роковинам від дня смерті Головного Отамана (рис. 3). На цьому портреті, виконаному технікою деревориту, С. Петлюра зображений у військовій уніформі, тримаючи сувій паперу, а на задньому плані зображено вікно, через яке можна побачити силуети церков і храмів. Образ Головного Отамана органічно вписано в композицію картини, яка своєю виглядом нагадує пишно оформлену книжкову мініатюру.

Портретне зображення С. Петлюри авторства В. Масютина активно використовувалося для ілюстрування текстового матеріалу, який присвячувався пам'яті Головного Отамана. Наприклад, цей графічний портрет з'являється на сторінках збірника "Симон Петлюра. Статті, листи документи", виданого 1956 р. і присвяченого пам'яті Головного Отамана 30-м роковинам з дня

його загибелі. Портретне зображення Симона Петлюри прикрашає й обкладинку журналу "Самостійна Україна" [25] за травень 1967 р. (рис. 4).

У випуску тижневика "Тризуб" [28, с. 19] за 1936 р. опублікована ще одна робота В. Масютина із зображенням С. Петлюри. Цей портрет Головного Отамана, виконаний вугіллям, художник не завершив (рис. 5).

Портрет Головного Отамана був створений також українським художником Д. Поторокою (1897–1962), який служив у рядах Армії УНР і був учасником Першого і Другого Зимових походів. Його картини відзначалися своєю реалістичністю та правдивістю зображення. Мистецтвознавець і критик А. Малюца писав про те, що Д. Поторока відзначався добрим рисунком і гармонійним кольором, його переживання, як вояка та учасника обох Зимових походів, відбилися на картинах, які слугують епізодами воєнного життя, автентичність зображення яких роблять картини художника неповторними та правдивими [18, с. 5].

Портрет С. Петлюри пензля Д. Потороки відзначається насиченістю кольоровою гамою, а образ Головного Отамана змальовується художником у типовій портретній формі – як і на портреті П. Холодного, С. Петлюра зображений у військовій уніформі, його погляд спрямований лівіше від глядача, а голова повернута напіванфас. 1986 р. репродукція портрета авторства Д. Потороки розмістили на обкладинці журналу української молоді "Крилаті" [14], який виходив із 1963 р. у Нью-Йорку (рис. 6).

Одним із відомих художників, який також у своїх роботах висвітлював буремний період Визвольних змагань, був Л. Перфецький (1901–1977). Реалістичності його батальними картинами, які зображують події Української революції, додає той факт, що Л. Перфецький, як і Д. Поторока був безпосереднім учасником військових дій. У своїй молоді роки він був вояком армії УНР і після війни змалював у цілих серіях олійних та акварельних картин різні епізоди історичних подій, співучасником яких був [4, с. 9]. Працюючи в різних жанрах живопису, зокрема релігійному, портретному й батальному, Л. Перфецький найсильніше розкриває свій талант саме в баталістиці. Художник і мистецтвознавець С. Гординський неодноразово зазначав, що Л. Перфецький не лише ілюстрував свою добу, але й переживав її всією душею [8, с. 1495].

Цінність батальних картин Л. Перфецького полягала не лише в тому, що він був учасником висвітлених подій, а також у майстерності самого художника зображувати реалії війни. На думку В. Жили, творчість Л. Перфецького не заперечує жорстокості війни, а ілюструє її, робить це суворо і драматично, зображені ним події не мають ані сюжетної мальовничості, ані фантастики, можливо саме тому в нього стільки оригінальності у підході до батальних картин, бо його досвід здобутий на полях боїв української армії, а не в мистецьких ательє [8, с. 1498]. Картини Л. Перфецького є значною цінністю для візуалізації подій Української революції, його рисунки запам'ятовуються завдяки реалістичності та переконливості зображення. На думку українського маляра та графіка П. Холодного-молодшого, творчість Л. Перфецького має велику вартість як мистецьку, так й історичну, він один із небагатьох художників-баталістів занотовував усе своєю надзвичайно докладною зоровою пам'яттю, а його мистецтво є "незаступним документом", красномовним свідомством безстрашного учасника тих подій [29, с. 29–30].

Багато картин Л. Перфецького, які зберігалися у львівських музеях, була знищена радянською владою, а під час Другої світової війни частина його робіт, що зберігалися в Бібліотеці імені Симона Петлюри в Парижі, були вивезені німцями та безслідно зникли. Репродукції його робіт були збережені завдяки їхній публікації в різноманітній періодиці: окремі роботи художника з'являються у випусках військово-політичного журналу "Штурм", громадсько-політичних тижневиків "Тризуб" та "Громада". Наприклад, репродукція картини "Бій під Крутами" художника Л. Перфецького була розміщена у випуску журналу "Штурм" [32] за 1966 р., випуск якого був присвячений пам'яті С. Петлюри в 40-ві роковини його смерті. У цьому ж випуску портрет С. Петлюри з'являється на обкладинці журналу (рис. 7). Постає Головного Отамана змальовано у військовій уніформі, його голова й погляд повернуті ліворуч від глядача.

На сторінках періодики також з'являється і портрет С. Петлюри авторства Л. Перфецького (рис. 8). Репродукція картини Л. Перфецького "Симон Петлюра на Софійській площі" була опублікована у випуску тижневика "Громада" [5, с. 3] за 1948 р., випуску журналу "Штурм" [30, с. 6] за 1953 р. і випуску тижневика "Тризуб" за 1936 р. [28, с. 13]. На цьому портреті Л. Перфецький зображує Головного Отамана на Софійській площі в оточенні військ, які зібралися з нагоди підписання Акту Злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. Письменник Б. Лазаревський писав, що з усіх портретів С. Петлюри, які він бачив, зовнішньо найбільш подібний Л. Петлюра саме на картині Л. Перфецького, який зображує Головного Отамана біля військових частин наддніпрянських чорних запорожців на конях і галицьких січових стрільців, яких змальовано на тлі Софійського собору у Києві [15, с. 30].

На відміну від інших портретних зображень С. Петлюри, на яких відсутні будь-які інші деталі, крім образу самого Головного Отамана, картина Л. Перфецького "Симон Петлюра на Софійській площі" вирізняється своєю унікальністю. Особливістю цього портретного зображення є те, що художник за допомогою деталей і композиційних прийомів передає атмосферу історичної події, у якій перебуває центральний герой картини, майстерно зображує образ Головного Отамана, додаючи певної динаміки й достовірності картині.

Портрети С. Петлюри також часто публікувалися і в журналі військово-громадської думки "Гуртуймося", випуски якого стосувалися головних подій з українського життя. Одна із репродукцій портретів С. Петлюри розміщувалася у випуску журналу "Гуртуймося" [6, с. 1] за 1936 р. (рис. 9). Авторкою згаданого портрета є відома українська письменниця, малярка та скульпторка О. Лятуринська (1902–1970). П. Кононенко, відомий українознавець і громадський діяч, зазначає, що О. Лятуринська є видатною постаттю української поезії та духовної культури в цілому, а її ім'я ставиться між іменами Лесі Українки й Ліни Костенко, водночас береться до уваги як вагомий творчий доробок, так і масштаби неординарної особистості та тернистий життєвий шлях [13, с. 384]. О. Лятуринська майже все своє мистецьке життя провела за кордоном: із 1924 р. вона перебувала в еміграції в Чехословаччині, а з 1949 р. – у США. За кордоном О. Лятуринська пише портрети відомих українських особистостей, створює скульптурні нагробки Є. Коновальця, погруддя Т. Шевченка та С. Петлюри [17, с. 1403].

Портрет С. Петлюри був написаний також українським графіком і скульптором І. Денисенком (1910–2006).

Він переважно працював у портретному живописі, створив портрет митрополита Андрія Шептицького (1946), митрополита Василя Липківського, портрет С. Петлюри (1947), академіка Л. Струве (1948) [23].

Репродукція портрета С. Петлюри авторства І. Денисенка активно публікується в періодиці, збірниках і працях, присвячених діяльності Головного Отамана. Так, наприклад, вона з'являється на обкладинці випуску журналу "Штурм" [31] за 1976 р., вихід якого був приурочений до 50-х роковин із дня смерті Головного Отамана (рис. 10). Портрет С. Петлюри митця І. Денисенка є унікальним зображенням образу Головного Отамана, який змальовується художником, як у П. Холодного та у Д. Потороки – у типовій портретній позі. С. Петлюра зображений у військовій уніформі, його погляд спрямований ліворуч від глядача, а голова повернена напіванфас, проте до військової уніформи художник додає ще елементи верхнього одягу – головний убір у вигляді шапки-папахи та жупан, що є досить рідкими деталями одягу в портретних зображеннях С. Петлюри. 1979 р. портрет також з'являється на сторінках альманаху Українського Народного Союзу [1, с. 6], випуск якого присвячений 100-річчю від дня народження Головного Отамана.

Портретне зображення С. Петлюри було також надруковане на обкладинці календаря-альманаху Нового шляху [9] за 1986 р. (рис. 11). Створив обкладинку для альманаху український художник П. Лопата. На думку публіциста та критика Я. Назиревича, П. Лопата талановитий майстер, який стоїть в ряду найцінніших і найдосконаліших ілюстраторів [20, с. 1257]. На обкладинці альманаху П. Лопата зображує Симона Петлюри у військовій формі в центрі композиції, оточуючи його рослинним рисунком. О. Денисенко зазначав, що П. Лопата будує образи в дещо деформаційній формі, у розташуванні композиції у нього в центрі уваги звичайно є портрети або постаті, а побіч них менші і легші декоративні елементи [7, с. 2].

Висновки. Підводячи підсумки, можна зазначити, що на більшості портретів, які публікувалися на сторінках української періодици 1920–1980-х рр. постать

С. Петлюра змальовується художниками у військовій формі армії УНР періоду Директорії. Повторюваність композиції зображення Головного Отамана в уніформі свідчить про те, що в художників історична постать Симона Петлюри асоціюється насамперед із його статусом головнокомандувача армії УНР. Акцентуючи увагу на знаках розрізнення та військових відзнаках, портрети підкреслюють важливість постаті в розвитку української військової справи, його внесок у розбудову Збройних сил України періоду визвольних змагань 1917–1921 рр.

Портретні зображення С. Петлюри активно публікувалися на сторінках української періодици: у журналі військово-громадської думки "Гуртуємось", у громадсько-політичних тижневиках "Тризуб" і "Громада", військово-політичному журналі "Штурм", у журналі української молоді "Крилаті", у часописі української державної думки "Самостійна Україна", в альманахах Українського Народного Союзу за 1979 р. і Нового шляху за 1986 р.

Більшість українських художників, які створили портрети Головного Отамана, перебували в еміграції, проте це не стало на заваді їхній творчості. Портрети С. Петлюри були написані художниками П. Холодним, В. Масютини, Д. Поторокою, Л. Перфецьким, О. Лятуриною, І. Денисенком, обкладинки з зображенням Головного Отамана створювалися ілюстраторами Б. Титлою та П. Лопатою.

Репродукції портретів С. Петлюри, які публікувалися на сторінках української періодици 1920–1980-х рр., є цінним історичним джерелом для доповнення цілісного образу Головного Отамана, як видатного державного та громадсько-політичного діяча періоду Української революції 1917–1921 рр. Портретні зображення постаті С. Петлюри несуть у собі не лише культурно-мистецьку та джерелознавчу цінність, а й відіграють важливу роль у процесах комеморації пам'яті про Головного Отамана, як національного лідера визвольних змагань.

Усе ще недостатньо дослідженими залишаються питання долі зображень, їхнього точного місця, часу і процесу створення, кількості та масштабів їхніх публікацій у періодиці, у зв'язку з чим вважаємо актуальними подальші дослідження з цієї тематики.

Рис. 1. П. Холодний. Портрет Симона Петлюри, опублікований у збірнику "Симон Петлюра. Статті, листи, документи", 1956 р. [21, с. 9]

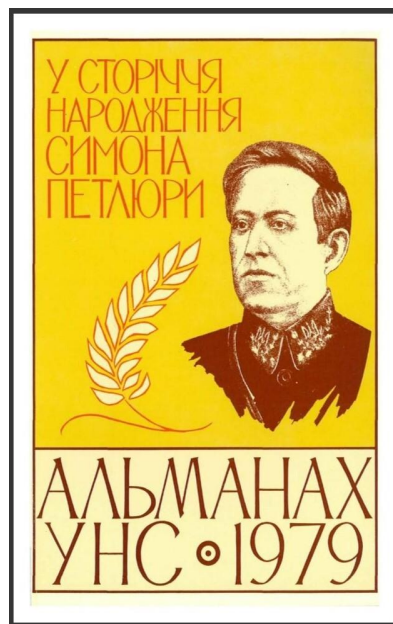

Рис. 2. Обкладинка Альманаху Українського Народного Союзу 1979 р. [1]

Рис. 3. В. Масютин. Портрет Симона Петлюри, опублікований у тижневику "Тризуб", 1936 р. [28, с. 9]

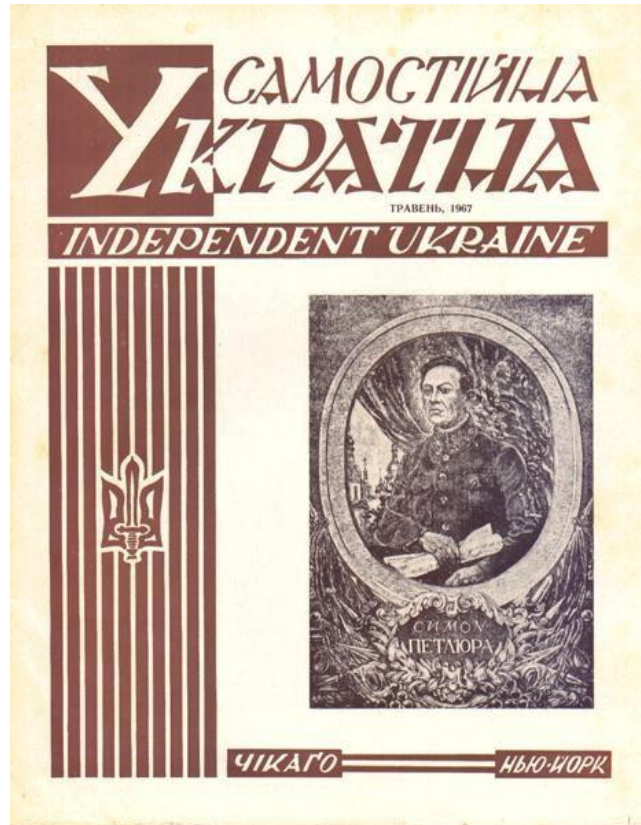

Рис. 4. Обкладинка журналу "Самостійна Україна", 1967 р. [25]

Рис. 5. В. Масютин. Графічний портрет Симона Петлюри, опублікований у тижневику "Тризуб", 1936 р. [28, с. 19]

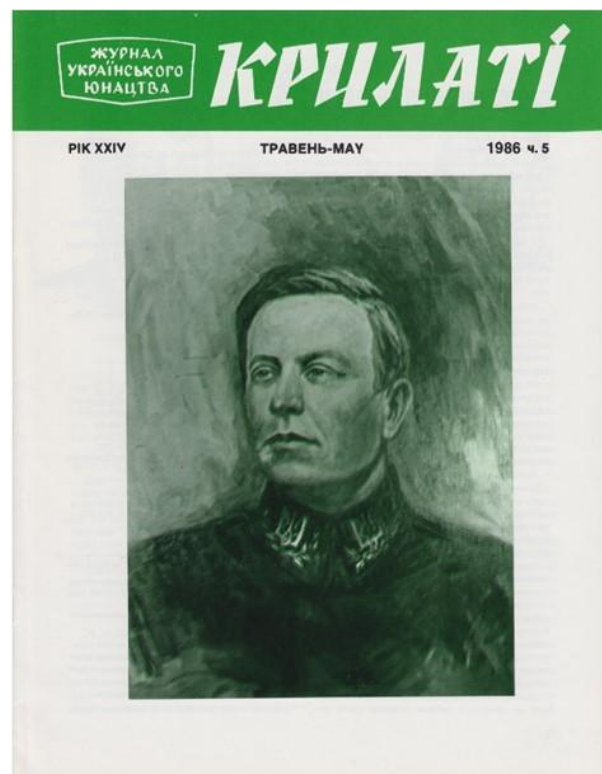

Рис. 6. Обкладинка журналу "Крилаті", 1986 р. [14]

Рис. 7. Обкладинка журналу "Штурм", 1966 р. [32]

Рис. 8. Л. Перфецький. Портрет "Симон Петлюра на Софійській площі", опублікований у тижневику "Тризуб", 1936 р. [28, с. 13]

Рис. 9. О. Лятуринська. Портрет Симона Петлюри, опублікований у журналі "Гуртуймося", 1936 р. [6, с. 1]

Рис. 10. Обкладинка журналу "Штурм", 1976 р. [31]

Рис. 11. Обкладинка календаря-альманаху Нового шляху, 1986 р. [9]

Список використаних джерел

- Альманах Українського Народного Союзу на 1979 рік: у 100-річчя народження Симона Петлюри. – Джерзі Сіті-Нью Йорк: Свобода, 1979. – 255 с.
- Борсяк Т. Архівні документи про діяльність Петра Холодного на посаді Міністра освіти Директорії УНР (за документами ЦДАВО України) [Електронний ресурс] / Т. Борсяк // Тематичний огляд документів Центрального державного архіву вищих органів та управління України. – Режим доступу: <http://tsdavo.gov.ua>.
- Вашук Л. Петро Іванович Холодний: постать митця (за документами Центрального державного архіву зарубіжної україніки) / Л. Вашук // Архіви України. – 2016. – № 5–6. – С. 252–262.
- Гордінський С. Мистецтво Леоніда Перфецького: монографія / С. Гордінський // Л. Перфецький. – Нью-Йорк; Торонто: Українська Вільна Академія наук у США, 1990. – С. 9–14.
- Громада. – Париж, 1948. – Ч. 10. – 16 с.
- Гуртуймося. – Прага, 1936. – Ч. 17–18. – 48 с.
- Денисенко О. Картини, яких подивляти / О. Денисенко // Свобода. – 1990. – Ч. 113. – С. 2–4.
- Жила В. Леонід Перфецький / В. Жила // Визвольний шлях. – 1991. – Ч. 12 (525) – С. 1495–1500.
- Календар-альманах Нового шляху. / Ред.: В. Верига. – Торонто, 1986. – 210 с.
- Ковальський М. Професор Петро Холодний / М. Ковальський // Тризуб. – 1930. – Ч. 26. – С. 2–5.
- Ковальський М. Уривки з спогадів (Із розмов з П. Холодним) / М. Ковальський // Тризуб. – 1931. – Ч. 24. – С. 12–20.
- Коломиєць С. Українська різьба сьогодні / С. Коломиєць // Українське мистецтво. Альманах. – 1947. – Ч. 1. – С. 15–25.
- Кононенко П. Княгиня української духовності / П. Кононенко // Українське слово: хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст. – Київ: Рось, 1994. – Кн. 2. – С. 384–394.
- Крилаті. – Нью-Йорк, 1986. – Ч. 5. – 24 с.
- Лазаревський Б. Обличчя Симона Петлюри / Б. Лазаревський // Тризуб. – 1936. – Ч. 21–2(525–6). – С. 27–30.
- Лісовський Р. Петро Холодний / Р. Лісовський. – Прага: Видавництво Української Молоді, 1932. – 15 с.
- Лятуринська Оксана, письменниця, скульптор // Енциклопедія українознавства. – Львів: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1994. – Т. 4. – С. 1403.
- Малюца А. Дмитро Поторока / А. Малюца // Свобода. – 1966. – Ч. 8. – С. 5.
- Мочернюк Н. Пензель і стилос Василя Масютіна / Н. Мочернюк // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. – 2017. – № 3(39) – С. 171–179.
- Назиревич Я. До 40-річчя з дня народження Павла Лопати / Я. Назиревич // Визвольний шлях. – 1985. – Кн. 10 (451). – С. 1255–1260.
- Петлюра С. Статті, листи, документи. – Нью-Йорк: Українська вільна академія наук у США, 1956. – Т. 1. – 480 с.
- Петро Іванович Холодний (1876-1930): каталог посмертної виставки праць / Ред.: М. Драган. – Львів: Накладом комітету, 1931 – С. 12–21.
- Півненко А. Денисенко Іван Іванович [Електронний ресурс] / А. Півненко // Енциклопедія Сучасної України. НАН України, НТШ. – Режим доступу: http://encyclopedia.kyiv.ua/articles/files/denusenko_i.pdf.
- Русова С. П. І. Холодний / С. Русова // Нова хата. – 1931. – № 4. – С. 5.
- Самостійна Україна. – Чикаго, 1967. – Ч. 5 (219). – 32 с.
- Собкович О. Книжково-журнальна графіка Петра Холодного-старшого / О. Собкович // Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки. – 2015. – Вип. 7. – С. 47–57.
- Собкович О. Національна виразність портретів Петра Холодного-старшого / О. Собкович // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2020. – № 34. – С. 58–64.
- Тризуб. – Париж, 1936. – Ч. 21-2(525-6). – 48 с.
- Холодний-молодший П. Леонід Перфецький – баталіст / П. Холодний-молодший // Леонід Перфецький: монографія. – Нью-Йорк-Торонто: Українська Академія наук у США, 1990. – С. 27–30.
- Штурм. – Новий Ульм, 1953. – Ч. 3–4(5–6). – 24 с.
- Штурм. – Лондон; Нью-Йорк; Сідней, 1976. – Ч. 37. – 20 с.
- Штурм. – Новий Ульм, 1966. – Ч. 37. – 12 с.

References

- Dagan, A. (Ed.). (1979). *Almanac of the Ukrainian National Association*. Jersey City-New York: Svoboda. [In Ukrainian].
- Borsiak, T. (n. d.). Archival documents about Activities of Petro Kholodnyi as Minister of Education of the Directory of the Ukrainian National Republic (according to the documents of the TsDAVO of Ukraine). *Thematic Review of Documents of the Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine*. <http://tsdavo.gov.ua>. [In Ukrainian].
- Vashchuk, L. (2016). Petro Ivanovych Kholodnyi: The Figure of the Artist (According to the Documents of the Central State Archives of Foreign Archival Ukrainian). *Archives of Ukraine, 5-6, 252-262*. [In Ukrainian].
- Hordynskyi, S. (1990). The Art of Leonid Perfetskiy. In S. Hordynskyi (Ed.), *Leonid Perfetskiy: a Monograph*. New York – Toronto: Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the US. Pp. 9-14. [In Ukrainian].
- Hromada. (1948). № 10. [In Ukrainian].
- Hurtuimosia. (1936). № 17-18. [In Ukrainian].
- Denysenko, O. (1990). Pictures to look at. *Svoboda, 113, 2-4*. [In Ukrainian].
- Zhyly, V. (1991). Leonid Perfetskiy. *Vizvolniy Shlyah, 12(525), 1495-1500*. [In Ukrainian].
- Veryha, V. (Ed.). (1986). *Almanac calendar of the Noviy shlyakh*. Toronto: [s. n.]. [In Ukrainian].
- Kovalskiy, M. (1930). Professor Petro Kholodnyi. *Tryzub, 26, 2-5*. [In Ukrainian].

11. Kovalskiy, M. (1931). Excerpts from the Memories (From Conversations with Petro Kholodnyy). *Tryzub*, 24, 12-20. [In Ukrainian].
12. Kolomyiets, S. (1947). Ukrainian sculpture today. *Ukrainian Art Almanac*, 1, 15-25. [In Ukrainian].
13. Kononenko, P. (1994). The Princess of Ukrainian Spirituality. In V. Yaremchenko, Y. Fedorenko (Eds.), *Ukrainian word: a textbook of Ukrainian literature and literary criticism of the 20th century*. Vol. 2. Kyiv: Ros. Pp. 384-394. [In Ukrainian].
14. *Krylati*. (1986). № 5. [In Ukrainian].
15. Lazarevskiy, B. (1936). The Face of Simon Petliura. *Tryzub*, 21-2 (525-6), 27-30. [In Ukrainian].
16. Lisovskiy, R. (1932). *Petro Kholodnyy*. Prague: Publishing house of Ukrainian Youth. [In Ukrainian].
17. Oksana Lyaturynska, writer, sculptor. (1994). In V. Kubiiovych (Ed.), *Encyclopedia of Ukrainian Studies*. Lviv: Taras Shevchenko Scientific Society. V. 4. P. 1403. [In Ukrainian].
18. Maliutsa, A. (1966). Dmytro Potoroka. *Svoboda*, 8. 3. [In Ukrainian].
19. Mocherniuk, N. (2017). Painbrush and Stylus of Vasyl Masyutin. *Prykarpattya Bulletin of NTSh. Word*, 3(39), 171-179. [In Ukrainian].
20. Nazirevich, Y. (1985). To the 40th anniversary of the birth of Pavlo Lopata. *Liberation Path*, 10 (451), 1255-1260. [In Ukrainian].
21. Petliura S. (1956). *Articles, Letters, Documents*. New York: Ukrainian Academy of Arts and Science in the U.S. [In Ukrainian].
22. Dagan, M. (Ed.). (1931). *Petro Ivanovich Kholodnyy (1876-1930): catalog of the posthumous exhibition of works*. Lviv: Edition of the Committee. Pp. 12-21. [In Ukrainian].
23. Pivnenko A. (n. d.). Denysenko Ivan Ivanovych. *Encyclopedia of Modern Ukraine. NAS of Ukraine, NTSh*. URL: http://encyclopedia.kyiv.ua/articles/files/denysenko_i.pdf. [In Ukrainian].
24. Rusova, S. (1931). P. I. Kholodnyy. *Nova khata*, 4, 5. [In Ukrainian].
25. *Samostiina Ukraina*. (1967). №5 (219). [In Ukrainian].
26. Sobkovych, O. (2015). Graphical heritage of Petro Kholodnyy Sr. *Actual problems of art practice and art science*, 7, 47-57. [In Ukrainian].
27. Sobkovych, O. (2020). National Distinctiveness of the Portraits by Petro Kholodnyy Sr. *Humanities Science Current Issue*, 34, 58-64. [In Ukrainian].
28. *Tryzub*. (1936). № 21-2 (525-6). [In Ukrainian].
29. Kholodnyy Jr, P. (1990). Leonid Perfetskiy – Painter of the Battle Scenes. In S. Hordynsky (Ed.), *Leonid Perfetskiy: a Monograph*. New York – Toronto: Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the US. Pp. 27-30. [In Ukrainian].
30. *Shturm*. (1953). № 3-4(5-6). [In Ukrainian].
31. *Shturm*. (1976). № 37. [In Ukrainian].
32. *Shturm*. (1966). № 37. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 30.08.21

A. Bovtun, MA in History
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PORTRAIT DEPICTIONS OF SYMON PETLIURA ON THE PAGES OF UKRAINIAN PERIODICALS OF THE 1920–1980's: COMPARATIVE ANALYSIS

The article reviews characteristics of portrait depictions of Symon Petliura, the eminent civil and political leader in the period of the Ukrainian Revolution of 1917–1921; their reproductions were actively displayed on the pages of Ukrainian periodicals, particularly in magazines "Hurtuimosia" ("Consolidate"), "Shturm" ("Attack"), and "Krylati" ("Winged"), weekly "Tryzub" ("Trident") and "Hromada" ("Community"), periodical "Samostiina Ukraina" ("Independent Ukraine"), almanac of the Ukrainian People's Union and the New Way. The author determined the representative artwork circle devoted to Symon Petliura, as well as its authorship, characterized time and circumstances of their creation, defined the special features of Symon Petliura's personality embodiment on portrait depictions by Ukrainian artists P. Kholodnyy, V. Masiutyn, D. Potoroka, L. Perfetskiy, O. Liaturynska, I. Denysenko, as well as illustrators B. Tytla and P. Lopata.

A comparative analysis of published portraits, along with defining their authorship, gives a possibility to determine their source-study and cultural value, characterize time and circumstances of their creation, as well as their importance for the processes of commemoration and the formation of historical memory about Symon Petliura.

As a result of the research on portrait depictions of Symon Petliura that were published on the pages of the Ukrainian periodical press in the 1920s–1980s, these artworks are a valuable historical source for a supplement to the Chief Otaman's cohesive image as a prominent state, civil and political activist in the period of the Ukrainian Revolution of 1917–1921. Portrait depictions of Symon Petliura have cultural, art, and source-study value; they play an important role in the processes of commemoration of memory about Chief Otaman as the national resistance leader in 1917–1921.

Key words: portraits, Simon Petliura, Ukrainian periodicals, P. Kholodnyy, V. Masyutin, L. Perfetskiy, "Hurtuimosia", "Tryzub", "Shturm".